

د راج ولي شاه خټک په شاعرۍ کبني د محاورې پالنه

Nourishing of Pashto Idioms in the Poetry of Dr Raj Wali Shah Khattak

1. Sharifullah Khan Khattak, corresponding author

2. Dr. Noor Mohammad Danish, Betani, co author

ABSTRACT

The well-known literary figure and intellectual Dr Raj Wali Shah Khattak (Jan, 1952 – July 2015) born at Dak Ismail Khel district Nowshehra. His contributions for Pashto Language and literature are authentic and incredible. We also saw him a great preserver of Pashtun culture. The idioms and proverbs always play a vital role for any language, thus Pashto language has a large number of idioms and proverbs. Beside other genera Dr Raj Wali Shah Khattak also used Pashto idioms unintentionally while somewhere intentionally in his poetry. Which make his poetry much more attractive and impressive. In this research paper we will discuss the use of idioms in his poetry.

Key words: Dr. Raj Wali Shah Khattak, literature, idioms, use of idioms in poetry.

پروفیسر ډاکټر راج ولي شاه خټک د پښتو ژبې او ادب يو داسې حواله ده چې پښتو ژبه، پښتو ادب او پښتانه ورباندې په حقه سره نازکوي او رښتيا خبره ده چې د ناز قابل هم دے — د پښتو ادب په جديده دوره کبني د پښتو ودې او ترقي دپاره د هغه هلې ځلې او کوششونه لکه د نمر څرگند دي او پښتو ورباندې هسکه غړۍ وياړ کوي — د راج ولي شاه خټک نظم هم د هغه د نثر په څېر په ادبي او فني کاليو بنائسته او مزین دے — چې له کبله ئې هغه داسې لوړ، اوچت، لوند، ځانگړے او جلا مقام لري او قدم په قدم ورڅخه هغه د شخصيت د تصوير رغونه کيږي — په دغه مقاله کبني د ډاکټر صېب په شاعرۍ کبني د محاورې استعمال ته کتنه کيږي -

د محاورې ماده څه ده؟ د محاورې جوړښت او هيئت څه دے؟ او څه مفهوم لري؟ د دې يو څو سوالونو په رڼا کبني د محاورې لنډه شان څېړنه کوو — د لفظ ”محاوره“ اساس عربي دے - خبرې کول، سوال، جواب، او هغه خبرې چې ”چې په لغت کبني ئې معنی خبرې اتري کول دي — -“ کوونکي ئې د لغوي معنی په مناسبت د يو خاص مفهوم دپاره استعمالوي

International Journal Of Pukhtunkhwa || Volume 6 | Issue 1 | January-June 2021

Website: <https://pukhtunkhwajournal.org>

Email: info@pukhtunkhwajournal.org

د اردو ژبې مشهوره لغت ئې داسې تعريف كوي :

” وه كلمه يا كلام جسے اہل زبان نے لغوی معنی کی مناسبت اور غير مناسبت سے کسی خاص مفہوم کے لئے مخصوص کر لیا ہو۔“ⁱⁱⁱ

ترجمہ:

هغه كلمه يا كلام چي اهل زبانو د لغوي معني په مناسبت يا غيرمناسبت د خاص مفهوم دپاره وضع كړې وي -

پروفېسر فضل مير خټک ليکي:

” په اصطلاح کښې د اهل زبان خبرو او د خبرو انداز او اسلوب ته محاوره وئيلې شي — خو داسې هم نه ده — ځکه چې د اهل زبان امروزه خبرو ته روزمره وئيلې شي - محاوره او په امروزه کښې غټ فرق دا ده — چې روزمره وسيع تر مفهوم او معنی لري او محاوره محدوده وي - ځکه د محاورې نه مراد هغه افعال دي چې د بل اسم سره يو ځای شي او د حقيقي معني په ځای مجازي معنی مراد ولري — لکه اوبه څښل محاوره نه ده — ” اوبنکې څښل “ محاوره ده — داسې روتی خورل محاوره نه ده — ولي غم خورل، سوگند خورل، د هوکه خورل محاورې دي - “ⁱⁱⁱ

راج ولي شاه خټک په خپل کتاب د ”رخمان په شعر“ کښې د محاورې په حقله ليکي:

” محاوره په اصطلاح کښې د مورنۍ ژبې د بيان د اسلوب نوم ده — دا په نورو ژبو کښې دوه يا د دوو نه زيات ټکي لري س خو پښتو کښې يو ټکې يا يو نوم هم محاوره کېدې شي - که څه هم داسې ټکي د فعل تر معنو راوستلو دپاره د بل ټکي احتياج لري - محاوره په اصل کښې د خپلې لغوي معني نه پرته څه اصطلاحې يا مجازي معني ورکوي - محاوره په اصل کښې د ژبې بناسټ وي “^{iv}

هغه ټکي چې د خپلو اصلي معنو پرځای په مجازي معنو کښې استعمال شي ، محاوره بللې شي - محاوره کم از کم د دوو کلمو نه جوړه وي - يعنې صورت ئې مفرد نه، مرکب وي - د يوې ژبې محاورې د اهل زبان د روزانه خبرو اترو مطابق وي خو ټکي ئې د حقيقي معنو پرځای په مجازي معنو کښې مستعمل وي — لکه اوبه څښل، روتی خورل، محاوره نه ده — ځکه چې ټول ټکي ئې خپلې اصلي او حقيقي معناوې ورکوي — او که دا داسې وي چې وينې څښل يا زړه خورل، د هوکه خورل، نو بيا به دا محاوره وي -

محاوره د روزمره خيالاتو د ترسيل لازمي برخه ده — د محاورې استعمال بيان او تحرير ته خوژلشت بخشي — هر قسمه خبره صرف په څو ټکو کښې د بيانولو توان لري — محاورې د يوې ژبې حسن او بنسکلا شمارل کېږي - په نورو ټکو کښې که محاورې ته د ژبې فارمولا ووتلې شي نو بده به

International Journal Of Pukhtunkhwa || Volume 6 | Issue 1 | January-June 2021

Website: <https://pukhtunkhwajournal.org>

Email: info@pukhtunkhwajournal.org

نه وي - په محاورې كېني استعمال شوو ټكو كېني څه قسمه كمه او زياته بالكل روا او جائز نه وي - بلكي د پروفېسر ډاكټر هدايت الله نعيم صېب خبره چې مكره دي -

محاورې د يوې ژبې ناقابل فراموش برخه وي - چې هېڅ څوك ئي نظر انداز كوله نه شي - د محاورې رنگ خوند او قبول مزاج د ډېرو بنائسته ټكو اجتماع يا د لفظونو د كفايت شعاري وجه نه ده - بلكي دا خو په څو ټكو كېني د ژوند د ډېرو كارونو مكممل نقشي جوړېدو، وړاندېدو او برمحل استعمال نوم دے - چې د مودو راسي راروان دے -

شاعران ادیبان او لیکوالان په خپلو فن پارو كېني د خوند، رنگ او بڼكلا پېدا كولو په نيت د مختلفو ذريعو نه كار اخلي - په هغې كېني يوه ذريعه د محاوراتو په بڼكلي، بنائسته او سليقي سره استعمال د فنياري ارزښت او مقبوليت زياتوي - په لرو ټكو كېني د خوژلشت او اثر نه ډكه خبره د محاورې په شكل كېني كېدلې شي - د ناوې كالي پتري په څېر د ژبې د بڼكلا او سنگار كار محاوره تر سره كوي - مطلب دا د ژبې بنائست او د لیکوال په انداز بيان او اسلوب كېني حسن زېروي او ليك د فصاحت او بلاغت بام ته خپژوي - د محاوراتو په استعمال سره د نظم او نثر دواړو په بنائست او خوند كېني زياتوالې راځي - او كه د محاوراتو استعمال په خپل صحيح ځاے ونه شي نو ليك دومره بي خونده شي چې مسخره ترې جوړه شي -

په ژبه كېني د برجسته محاوراتو استعمال كه يو اړخ ته د لیکوال په ارفع ذهن دلالت كوي نو بل طرف ته د قام ذهانت، حقيقت شناسي، د بڼكلا احساس، نقطه نظر، د وهمونو او رسمونو او د وخت ډېرې نقشي هم په خپله سينه كېني رانغاړي -

پوهه، لوسته او په پښتو ادب حاوي ذهن لرلو، په پروفېسر ډاكټر راج ولي شاه خټك چې خپله شاعري كېني ئي ځاے په ځاے د محاوراتو استعمال كړے - د څه په اساس ئي چې خپلي شاعري ته يو نوے، رنگ، ډهنك، بنائست، بڼكلا، روح او ارزښت بڅښلے دے - د موقعي په مناسبت سره د محاورتي ملغرو په استعمال ئي د خپلي شاعري امېل نوره هم گلورين كړے او بنائسته كړے دے - د خپل برجسته، معني خيزه تقرير په څېر ئي خپل تحرير هم د معني خيزه محاوراتو په بڼكلي كالو لكه د ډېوې څلولي دي - په ځيني ځايونو كېني ئي زړو محاورو ته نوے معنويت بڅښلے دے - د محاوراتو بڼكله استعمال د ډاكټر صېب د شاعري د فني اړخ يو بڼكاره او په زړه پوري بنائسته صفت گڼل په كار دي - ځكه چې د محاوراتو په استعمال كېني ئي څه خامي او كمې نه بڼكاري - د راج ولي شاه خټك په شاعري كېني استعمال شويو محاوراتو څو نموني د مثال په توگه دلته راوړلے شي:

• ازغي كرل: (خند اچول، خلقو ته مصيبت جوړول)

International Journal Of Pukhtunkhwa || Volume 6 | Issue I | January-June 2021

Website: <https://pukhtunkhwajournal.org>

Email: info@pukhtunkhwajournal.org

ڇوڪ ڀه لارو ڪوڪي از غي ڪري نپڪنام شي
ڇوڪ تـابـيا دسـرو ڪاـونو ڪري بدنام شي^v

- واورِي پڙوتل : (جذبہ سرپدل، امپڊ ختمپدل)
بيا ڀه طمع د وصال مِي واورِي پڙوتل
چي دا سستا دکلي غرونو ته مِي پام شي^{vi}

- دوزخ ڪڻي اوسپدل : (په مصيبت ڪڻي ژوند تپرول)
اے زما مجبور زرگيه!
د سيني ڀه پرده پٽه
ستا غوڻنتي بي معني دي
خان له خپل دوزخ ڪڻي اوسه
چار چاپره خان خاني ده
هغه ڇه چي ته ئي غواري
نه رواج دے، نه دستور دے
دي منزل ته لاره نشته^{vii}

- سترگو ڪڻي از غي ڪپدل : (قابل نفرت جوڙپدل، ڪرڪه ڪول)
چي سپرله وومه نو گل دي ڀه اوربل ووم
چي خزان شومه د سترگو دي از غي شوم^{viii}

- اور اخستل : (بي قراره ڪپدل، سڪون بائيئل، د ظلم انتها ڪول)
زما فڪر اور اخستل ستا د ياد د تاؤ لئه مـخـه
ڪله ڪله چي دريادشتم دا ددغه اور لمبه ده^{ix}

- زره نه زره ته لار : (مينه پيدا ڪپدل)
زره نه زره ته ڇا د لاري فلسفه تر سره نه ڪره
دي دنيا ڪڻي يو اشـنا چي يارانه تر سره نه ڪره^x

- ڪڍه لپردول يا لپردپدل : (بل خائے ته تلل، هجرت ڪول)
د غزل د بادشاه ڪڍه ده چي لپردي
دا چي شور له پڙپڙوره تر ڪابل دے^{xi}

- شمله تپتپدل : (بي توقيره ڪپدل، عزت، مقام د لاسه ورڪول)

هر فنڪار ته پاتي ستادلاري پل دے
 دڀنتون دنگه شمله به نه ٿيڻيري
 دا چي ستا په وينا چا ڪرے عمل دے^{xii}

• ڪسوڪني ابادپل : (بي انتها مينه ڪول، مينه پيدا ڪپل، زره ته نزدې ڪپل)
 پينتونخوا مِي ڪرھ په ڪسو ڪني اباده
 ته مِي مھ سترگو دي سواد شوم^{xiii}

• نمر ڪرل : (ناممڪنه ڪار ڪول)
 داسمان په لمن ڪنڀرڊه ڇه داغونه
 يا د زمڪي په سر وڪره نمرونه^{xiv}

• د سترگو اباسين وړل: (عاشق ڪپل، ڄان بائيل)
 ستادس ترگو اباسين په مخه يورم
 شهابه لاس راکره ڊوب پر مه تياره ده^{xv}

• سترگي تورپل : (زره ڊوبپل، بي دمه ڪپل)
 ده تياره ولي ڪه سترگي مي تورپري
 ڊاڪوم بام دے تري غور ڇپر مه تياره ده^{xvi}

• لاس قلم ڪپل : (لاس پري ڪپل، ڪول)
 په ڪوم لاس ڪني چي توره وه په ڪوم لاس ڪني قلم وو
 هم هغه لاس قلم وو په هغي توره قلم وو^{xvii}

• سڀانه ڪپل : (قربانپل، لبونه ڪپل)
 ستاد ن ظر تاؤ ل تانه تاؤ ڪرمه
 زه دي سڀانه ڪرم په گدا شومه^{xviii}

او يا دا :

سڀانه ڪرمه ه ستي ورته ل وگے شم
 بيا ه م نه ٿي ڪاري جوگه راته دا ٿبه

چي سس _____ تا نوم ورباندي واخ _____ لم محمد ص
خو سس _____ تا نوم ورباندي اخ _____ لم محمد ص-xix

• بلي لمبي گرځېدل: (په بي صبري ياقرارۍ تلاش كول، لمن ټينگه نيول)
تسا پسي لکه دبلي لمبي گرځم
خو اودرپره دي خپل بل کړي اورته xx

• په سر تلل: (سر لاندي کېدل، زوال خوړل، بڼه ورځ نه ليدل)
داسي وارخه _____ طا دي _____ رو پا کر مه
تلمه که په پښو خو _____ و په سر لار مه xx

• کده په سر کېدل، کده په سر اخستل: (هجرت کول)
چي دي وينس جمعيت راوړو
محبت او کرامت او د جرات او د مراني
سريتوب او نرمه ژبه او دميني په ژغونو
منتشر کده په سرو ته
تهذيب ثقافت ورکړو xxii

• رڼا مړېدل: (تیاره کېدل)
س _____ تا د س _____ ترگو د ډي _____ و رڼا دي نه مري
که ولي کړه لاره ورکه هم خوشحال دے xxiii

• افلاطون کېدل: (لوے سرے جوړېدل، د هر کار کولو توان لرل)
زه چې اف _____ غان ي _____ م، زه چې پښتون ي _____ م
نو ه _____ م جنون يم، هم افلاطون ي _____ م xxiv

• غر په ملا وړل: (درون بار اوچتول)
ته د نمر د رڼا څړيکه د امېد ئي
او په اصل مُدعا د زيبست روزگار ئي
په نازکه نري ملا وړلے شي غرونه
ته د ژوند د تسلسل ترلے تار ئي xxv

• د کاني کرېنه: (پخه خبره)

د پښتنو سترگو د خور نظر اثر دې
لاټر اوسه خور دے
دې کانو کرښو لاساتلے
ستا د غږ شور دے xxvi

- د اور خپلی پښو کول: (د مصیبتہ مندی وهل، مصیبت کښې گرفتار کېدل)
ما د اور خپلی په پښو د محبت کړې
چې په هیڅ مقام ایسار نشمه ځمه xxvii

- غسل ورکول: (وینځل، لمبول)
مخ د مخکې پاک اوسپور کړې

کوي داسې دریابونه

د رڼو اوبو سیندونه

کانو تیرو او مېرو ته غسل ورکړې xxviii

- د رڼا رانجه په سترگو کول: (په خبره سر (ذهن) خلاصېدل)
چې د ځان په حقیقت خو څه خبر شم
چې دا شر خو څه جدا کړمه له خپر نه
چې په سترگو د مجاز کښې

د رڼا رانجه کړم پورې xxix

د بره تېر شوي بحث او مثالونو نه دا خبره په ښه شان څرگندېږي چې څنگه پښتانه مشران سپين رېږې، د شملو او جرگو مراکو خلق په خپلو خبرو کښې د خوند، رنگ او تفاهم په خاطر د متلونو او محاورو استعمال کوي. هم دغه شان د پښتو ژبې شاعران هم په خپل کلام کښې د محاورې ساتنه او پالنه کوي. چې د پښتو ژبې او ادب د ودې او پرمختگ پلمه وگرځي.

د شوي بحث او تحقيق څخه دغه نتيجې راوځي:

- ډاکټر راج ولي شاه خټک د فن استاد دے.
- ډاکټر راج ولي شاه خټک د پښتو لسانياتو ښه خبر دے.

International Journal Of Pukhtunkhwa || Volume 6 | Issue I | January-June 2021

Website: <https://pukhtunkhwajournal.org>

Email: info@pukhtunkhwajournal.org

- ڊاڪٽر صېب د بنڪلايزو توکو په راورنه بنه بر لاسي دے -
- د يو پوهنده هنر مند په حېث د محاورې په سم حائے راورنه پوهه دے -

Pukhtunkhwa Journal

حواله نامه

-
- i . پښتو پښتو سيند (لغت)، د افغانستان د علومو اڪيډمي د ژبو او ادبياتو انستيوت، كابل، اريانه خپرندويه، موسسه جلال اباد، ۱۲۸۹هـ، مخ ۹۹۰-
ii . فيروز اللغات اردو (جامع)، فيروزسنز، لاهور، مخ ۱۲۷۲-
iii . خټک، فضل مير، فضليات، حيات بک ډپو کرک، ۱۹۹۹ء، مخ ۳۷۳-
iv . خټک، راج ولي شاه، پروفيسر، ڊاکټر، د رحمان په شعر، پښتو اڪيډمي پېښور، چاپ ۲۰۰۳ء، مخ ۹۸-
v . خټک، راج ولي شاه، پروفيسر، ڊاکټر، سنگزار، يونيورسټي پبليشرز قصه خواني ۲۰۱۰ء، چاپ ۲۰۱۰ء، مخ ۴۸-

International Journal Of Pukhtunkhwa || Volume 6 | Issue I | January-June 2021

Website: <https://pukhtunkhwajournal.org>

Email: info@pukhtunkhwajournal.org

- vi_۴۹ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- vii_۶۷ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- viii_۶۹ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- ix_ ۸۳ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- x_ ۸۴ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xi_ ۹۳ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xii_۹۴ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xiii_ ۱۰۲ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xiv_۱۰۶ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xv_۱۰۸ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xvi_۱۰۸ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xvii_۱۰۹ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xviii_۱۲۵ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xix_۱۹ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xx_۱۲۸ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xxi_۱۲۹ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xxii_۱۳۰ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xxiii_۱۴۰ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xxiv_۱۵۱ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xxv_۱۵۶ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xxvi_۱۵۹ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xxvii_۱۶۳ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xxviii_۱۷۳ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ
- xxix_۱۹۰ . ختک، راج ولي شاه، پروفیسر، ڊاکٽر، سنگزار، مخ

References

1. "Pukhtu Pukhtu Sind" (Lughat), Da Afghanistan Ulumo Academy Kabul, Aryana khparandyua mosisa Jalal Abad, 1289 H , page 990.
2. "Feroz ul Lughat Urdu" Feroz sons Private limited Lahore, page 1272.
3. Khattak, Fazal Mir, Professor, "Fazalyaat" Hayat Book Depo Karak, Chaap 1999, Page 383.
4. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "Da Rahman a sher", Pukhto Academy Pekhawar, 2003, P 98.
5. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR", University Publisher Qisa khani Pekhawar, Chaap 2010, P 48.
6. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR", p49.
7. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR", p67.
8. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR", p69.
9. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR", p83.
10. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR", p 84.
11. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR", p93.
12. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR", p 94.
13. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR", p102.

14. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR", p106.

Website: <https://pukhtunkhwajournal.org>

Email: info@pukhtunkhwajournal.org

-
15. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p108.
 16. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p108.
 17. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p109.
 18. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p125.
 19. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p 19 .
 20. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p128.
 21. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p129.
 22. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p130.
 23. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p140.
 24. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p151.
 25. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p156.
 26. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p159.
 27. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p163.
 28. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p173.
 29. Khattak, Raj Wali Shah, Professor, Dr, "SANGZAAR",p190.

